

नेपाली

१. परिचय

विद्यालय शिक्षामा नेपाली भाषाको महत्वपूर्ण स्थान छ । प्रारम्भिक कक्षादेखि अनिवार्य विषयका रूपमा पठनपाठन हुने नेपाली विषयका विषयवस्तु भाषिक सिप, प्रकार्य र अभिव्यक्तिमा आधारित छन् । प्रकार्य र अभिव्यक्तिमा आधारित भई परिवर्तित सन्दर्भ, सामाजिक मूल्यमान्यता तथा भाषिक सिपका कार्यमूलक प्रयोगलाई समेत समेटी यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ । यसमा बालबालिकालाई सिकाइप्रति उत्प्रेरित गराउन आवश्यक पर्ने ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिगत सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि, सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई विस्तारित रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

यो पाठ्यक्रम विकास गर्दा दैनिक जीवनमा भाषा प्रयोगलाई सजिलो पार्ने र माथिल्लो तहको शिक्षा आर्जन गर्न आवश्यक पर्ने भाषिक क्षमता विकास गर्ने पक्षलाई जोड दिइएको छ । यसमा विद्यार्थीको रुचि र आवश्यकतामा आधारित सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि निर्धारण तथा पाठ्यवस्तुको छनोट एवम् स्तरणमा सचेततापूर्वक सीमाङ्कन गरिएको छ । विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रमलाई लम्बीय सन्तुलन कायम हुने गरी तुलनात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । भाषिक सिप विकासका लागि पूरक रूपमा कार्यमूलक व्याकरण र शब्दभण्डारलाई समावेश गरिएको छ । सिकाइ उपलब्धिलाई सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सिपका आधारमा विस्तृतीकरण गरी भाषिक सिपगत पाठ्यभार, सिकाइ सजीकरणका सम्भावित कार्यकलाप र विद्यार्थी मूल्याङ्कनका प्रक्रिया निर्देश गदै व्यवहार कुशल सिपलाई समेत समायोजन गरिएको छ ।

नेपाली विषय शिक्षणको मुख्य प्रयोजन विभिन्न विधाका रचनाबाट भाषिक सिप र सिर्जनात्मक क्षमताको विकास गर्नु हो । सुनाइ र बोलाइ सिप विकासका लागि यसमा मौखिक अन्तरक्रिया, धारणा निर्माण र प्रस्तुति, सुनाइ र अभिव्यक्ति, सुनाइको तथ्य, प्रतिक्रिया, सञ्चार, संस्कृति, अनुभूति, घटना, कल्पनासँगको सम्बन्ध एवम् दृष्टि निर्माणमा जोड दिइएको छ । यसमा पठन र बोध, लेखन अभ्यास, शब्दभण्डारको ज्ञान तथा प्रयोग र कार्यमूलक व्याकरणको पहिचान र प्रयोगलाई समेत भाषा सिकाइका अङ्गका रूपमा समावेश गरिएको छ । यसले भाषिक सिपको विकास, भाषाको शुद्ध प्रयोग, स्तरीय अभिव्यक्ति, शिल्प र व्यवहारकुशल सिप विकासमा जोड दिएको छ । यस विषयको पाठ्यक्रम विकास गर्दा सम्बद्ध सरोकारवाला, विषयविज्ञ, अभिभावक र विद्यार्थीका रायसुझावलाई आत्मसात् गरिएको छ । विषयवस्तुको समायोजन गर्दा नेपाली भाषाका मूलभूत मूल्यमान्यतालाई ध्यान दिई पाठ्यक्रमलाई सरल, प्रायोगिक, समयसापेक्ष र स्तरीय बनाइएको छ । यस पाठ्यक्रममा ५० प्रतिशत भाषिक सिपगत निर्माणात्मक सिकाइ र ५० प्रतिशत भाषिक सिपगत निर्णयात्मक सिकाइ हुने गरी विषयवस्तुलाई व्यवस्थित गरिएको छ । यसबाट विद्यार्थीमा सञ्चार र अभिव्यक्तिका क्रममा भाषाको शुद्ध प्रयोग गर्ने सिप, बोध एवम् सिर्जनात्मक क्षमताको विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता (कक्षा ४ र ५)

आधारभूत शिक्षा (४-५) को अध्ययनपश्चात् विद्यार्थीमा नेपाली भाषाका निम्नलिखित सक्षमता हासिल हुने छन् :

१. शब्दको अक्षर संरचनागत ध्वनि सचेततासहितको उच्चारण
२. विविध विषयवस्तुमा आधारित मौखिक तथा लिखित सञ्चार
३. पाठको प्रवाहपूर्ण पठन गरी विषयवस्तुको बोध र सन्दर्भपरक अभिव्यक्ति
४. विभिन्न पाठ्यसामग्रीबाट तथ्य, मूल्य एवम् विचार ग्रहण गरी भाषिक कार्य सम्पादन
५. चित्र, वस्तु, घटना, परिवेश र पाठगत सन्दर्भका आधारमा विषयवस्तुको बोध र तार्किक अभिव्यक्ति
६. सामाजिक र सांस्कृतिक मूल्यप्रति सचेततासहित भाषाको शिष्ट प्रयोग
७. भाषिक प्रकार्यका आधारमा सन्दर्भगत भाषाको प्रयोग
८. दैनिक व्यवहारका लागि आवश्यक मानक भाषाको प्रयोग
९. सिर्जनात्मक तथा समालोचनात्मक सिपको उपयोग गरी भाषिक सञ्चार र समस्या समाधान

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

भाषिक सिपगत क्षेत्र	कक्षा -४		कक्षा -५	
	सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण	सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
सुनाइ र बोलाइ	१. सामान्य विषयमा सोधपुछ, कुराकानी र छलफल गर्न	१.१ अरूका कुरा ध्यानपूर्वक सुन्न १.२ सामान्य विषयमा सोधपुछ र कुराकानी गर्न १.३ सामान्य विषयमा छलफल गर्न	१. सामान्य विषयमा सोधपुछ, कुराकानी र अन्तरक्रिया गर्न	१.१ सामान्य विषयमा सोधपुछ, कुराकानी र अन्तरक्रिया गर्न १.२ सोधपुछ र कुराकानीका आधारमा प्रश्न निर्माण गरी उत्तर खोजी गर्न १.३ शिष्टाचारका शब्द प्रयोग गरी कुराकानी र अन्तरक्रिया गर्न
	२. शिष्टाचारका शब्द प्रयोग गरी सिलसिला मिलाएर आफ्ना विचार व्यक्त गर्न	२.१ आफ्ना विचार सिलसिला मिलाई व्यक्त गर्न २.२ शिष्टाचारका शब्द प्रयोग गरी बोल्न	२. वस्तु, व्यक्ति, चित्र, अनुभव, स्थान र घटनाको वर्णन गर्न	२.१ आफूले देखेका वस्तु, चित्र वा अनुभवको सिलसिलाबद्ध वर्णन गर्न २.२ स्थान र घटनाको वर्णन गर्न २.३ परिचित व्यक्तिको व्यक्तिवृत्त वर्णन गर्न २.४ अनुभव र कल्पनाका आधारमा छलफल र विषय वर्णन गर्न २.५ चित्र हेरी मौखिक वर्णन गर्न २.६ घर परिवार र समाजका बारेमा आफ्ना विचार व्यक्त गर्न
	३. अरूले भनेका कुरा ध्यानपूर्वक सुनी सोही अनुसारको प्रतिक्रिया दिन	३.१ सुनेका कुराको आशयसहित वर्णन गर्न ३.२ रेडियो टेलिभिजनमा प्रसारण भएका बाल उपयोगी कार्यक्रम सुनेर प्रतिक्रिया दिन ३.३ अरूका कुरा सुनी भूमिका निर्वाहसहित विचार प्रस्तुत गर्न	३. निर्देशन पालना तथा अनुरोध गर्न	३.१ निर्देशन सुनेर क्रमिक रूपमा पालना गर्न ३.२ साधारण सूचना सुनेर बताउन ३.३ कामका लागि अनुरोध गर्न

४. ध्वनि सचेततासहित शब्दको उच्चारण गर्न	४.१ अरूले भनेका शब्द सुनी ध्वनि पहिचान गर्न ४.२ शब्दमा रहेका वर्णको ख्याल गरी शब्द उच्चारण गर्न	४. विषयवस्तु सुनी प्रतिक्रिया दिन	४.१ अरूले भनेका कुरा ध्यानपूर्वक सुन्न ४.२ सुनेका आधारमा प्रतिक्रिया दिन ४.३ अरूले भनेका कुरा आशयसहित वर्णन गर्न ४.४ विषयवस्तु सुनी धारणा निर्माण गरी प्रस्तुत गर्न
५. शब्दमा प्रयुक्त उच्चार्य ध्वनि तथा वर्ण सुनी भिन्नता पहिचान गर्न	५.१ नेपाली भाषाका ध्वनि पहिचान गरी उच्चारण गर्न ५.२ नेपाली भाषाका वर्ण पहिचान गरी बोल्न ५.३ अक्षर संरचना पहिचान गरी शब्द उच्चारण गर्न	५. आफूले देखेका, सुनेका र अनुभव गरेका विषयवस्तु आफ्नै शैलीमा व्यक्त गर्न	५.१ देखेका, सुनेका र अनुभव गरेका विषयवस्तु संवेगात्मक सचेततासहित प्रस्तुत गर्न ५.२ देखेका, सुनेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुको सिलसिलाबद्ध तरिकाले वर्णन गर्न ५.३ पदसङ्गति मिलाई आफ्ना विचार व्यक्त गर्न
६. विधागत रचना सुनेर प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न	६.१ कविता र गीत सुनेर गति, यति र लय मिलाई हाउभाउसहित गाउन ६.२ गद्य विधाका विभिन्न पाठ सुनेर प्रतिक्रिया दिन	६. कुराकानी, प्रश्नोत्तर र संवादमा सक्रियतापूर्वक भाग लिन	६.१ शिष्ट भाषाको प्रयोग गरी कुराकानी गर्न ६.२ विषयवस्तुमा आधारित भएर प्रश्नोत्तर गर्न ६.३ भाषिक शुद्धताका साथ हाउभाउसहित आफ्ना विचार व्यक्त गर्न
७. आफ्नो परिवेशमा मनाइने चाडपर्वका विषयमा जानकारी लिन र दिन	७.१ आफूले मनाउने चाडपर्वको वर्णन गर्न ७.२ आफ्नो समुदायमा मनाइने चाडपर्वबारे जानकारी लिन ७.३ आफ्ना परिवेशमा आयोजना हुने कार्यक्रम सुनेर धारणा प्रस्तुत गर्न	७. पाठगत सन्दर्भका आधारमा विषयवस्तुको बोध र तार्किक अभिव्यक्ति दिन	७.१ पाठगत विषयवस्तुको बोध गर्न ७.२ कुराकानी, प्रश्नोत्तर, संवाद आदिमा प्रभावकारी ढङ्गले भाग लिन ७.३ पाठगत सन्दर्भमा आधारित भई तार्किक अभिव्यक्ति दिन
८. सामाजिक र सांस्कृतिक	८.१ उचित शब्दभण्डारको प्रयोग गरी अन्य	८. आफ्नो परिवेशमा मनाइने चाडपर्वका विषयमा जानकारी	८.१ आफूले मनाउने चाडपर्वको वर्णन गर्न ८.२ आफ्नो समुदायमा मनाइने चाडपर्वबारे

	मूल्यप्रति सचेत भई भाषाको शिष्ट प्रयोग गर्न	भाषीसँग भाषिक सञ्चार गर्न ८.२ मानक भाषाको प्रयोग गरी विचार आदानप्रदान गर्न ८.३ परिवार, छिमेक र विद्यालयमा आदर र शिष्टताको ख्याल गरी कुराकानी गर्न	लिन र दिन	जानकारी लिन ८.३ आफ्नो परिवेशमा आयोजना हुने कार्यक्रम सुनेर प्रतिक्रिया दिन
पढाइ	१. लिखित सामग्रीलाई गति, यति, लय मिलाई शुद्ध र स्पष्टसँग वाचन गर्न	१.१ पद्य पाठलाई गति, यति, लय मिलाई शुद्ध र स्पष्टसँग वाचन गर्न १.२ गद्य पाठलाई गति, यति, हाउभाउसहित शुद्ध र स्पष्टसँग वाचन गर्न	१. लिखित सामग्रीलाई गति, यति, लय मिलाई शुद्ध र स्पष्टसँग वाचन गर्न	१.१ पद्य पाठलाई गति, यति, लय मिलाई शुद्ध र स्पष्टसँग वाचन गर्न १.२ गद्य पाठलाई गति, यति, हाउभाउसहित शुद्ध र स्पष्टसँग वाचन गर्न १.३ विभिन्न विधाका पाठ आशयअनुसार चिह्नको ख्याल गरी पढ्न १.४ विभिन्न विधाका पाठ पूर्वानुमान र पश्चानुमान गर्न सक्ने गरी पढ्न
	२. मुद्रित तथा विद्युतीय सामग्री रुचिपूर्वक पढ्न	२.१ मुद्रित तथा विद्युतीय सामग्री पढेर बोध गरी मुख्य मुख्य विषयवस्तु बताउन २.२ भित्तेपात्रो पढी सूचना वर्णन गर्न २.३ चिठी, पत्रपत्रिका, विज्ञापन, निमन्त्रणा आदि पढेर बोध गर्न २.४ चिठीको ढाँचा बोध गर्न	२. अरूलाई बताउन सक्ने गरी विषयवस्तु पढ्न	२.१ आफूले पढेका विषयवस्तु व्यक्त गर्न २.२ पाठमा प्रयुक्त पात्रको परिचय बताउन २.३ पढेका विषयवस्तुको सार बताउन
	३. पढेका विषयवस्तुसँग सम्बन्धित प्रश्नको	३.१ निर्धारित पाठ पढी मौखिक अभिव्यक्ति	३. पाठमा पढेका विषयवस्तुको मौखिक उत्तर दिन	३.१ निर्धारित पाठ पढी मौखिक अभिव्यक्ति दिन

	मौखिक उत्तर दिन	दिन ३.१ निर्धारित पाठ वा अंश पढी सन्दर्भ र परिवेशमा आधारित प्रश्नोत्तर गर्न ३.३ पाठगत, शैलीगत र अनुमानात्मक प्रश्नको उत्तर दिन ३.४ पढेका विषयवस्तुका बारेमा प्रश्न निर्माण गर्न		३.२ निर्धारित पाठ वा अंश पढी सन्दर्भ र परिवेशमा आधारित प्रश्नोत्तर गर्न ३.३ पाठगत, शैलीगत र अनुमानात्मक प्रश्नको उत्तर दिन ३.४ पढेका विषयवस्तुका बारेमा प्रश्न निर्माण गर्न
	४. पढेका सामग्रीका आधारमा शब्दभण्डार वृद्धि गर्न	४.१ चित्र हेरेर शब्द भन्न र लेख्न ४.२ शब्दअनुसार चित्र बनाउन ४.३ पाठका प्रयुक्त शब्दको अर्थ बताउन ४.४ पाठका प्रयुक्त शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्न	४. पाठका प्रयुक्त नयाँ शब्दहरू अर्थ बुझ्ने गरी पढ्न	४.१ पाठमा प्रयुक्त नयाँ शब्द पहिचान गर्न ४.२ पाठमा प्रयुक्त नयाँ शब्दको अर्थ बोध गर्ने गरी पढ्न ४.३ शब्दभण्डार वृद्धि गर्ने गरी विभिन्न पाठ पढ्न ४.४ पाठगत संरचना बोध गर्ने गरी पढ्न
	५. आशय र सन्दर्भ बुझी पढ्न	६.१ विषयवस्तुको सस्वर र मौन पठन गर्न ६.२ विषयवस्तु पढेर खण्डनमण्डन गर्न ६.३ पाठ पढी घटनाक्रम पहिचान गर्न ६.४ घटनाक्रमको चित्रात्मक प्रस्तुति गर्न	५. मुद्रित तथा विद्युतीय सामग्री रुचिपूर्वक पढ्न	५.१ मुद्रित तथा विद्युतीय सामग्री पढेर विषयवस्तु बोध गरी आशय बताउन ५.२ भित्तेपात्रो पढी सूचना वर्णन गर्न ५.३ बाल सामग्रीहरू रुचिपूर्वक पढ्न ५.४ चिठी, पत्रपत्रिका, विज्ञापन र निमन्त्रणा पढेर विषयवस्तु बोध गर्न ५.५ चिठी र निमन्त्रणा पत्रको ढाँचा बोध गर्न
	१. अनुच्छेदको	१.१ निर्धारित अनुच्छेदको	१. विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न	१.१ दिइएका विषयमा लिखित वर्णन गर्न

	श्रुतिलेखन र अनुलेखन गर्न	श्रुतिलेखन गर्न १.२ निर्धारित अनुच्छेदको अनुलेखन गर्न		१.२ आफूलाई मन पर्ने विषयमा स्वतन्त्र लेखन गर्न १.३ निर्दिष्ट विषयमा अनुच्छेद लेखन गर्न
	२. निर्धारित विषयको लिखित वर्णन गर्न	२.१ निर्धारित विषयमा लिखित वर्णन गर्न २.२ निर्धारित विषयमा चिठी लेख्न २.३ निर्धारित विषयमा अनुच्छेद लेख्न २.४ पढेका विषयवस्तुको भाव लेख्न २.५ पढेका विषयवस्तुको सारांश लेख्न	२. लेख्य चिह्न र हिज्जे मिलाई शुद्धसँग अनुलेखन र श्रुतिलेखन गर्न	२.१ लेख्य चिह्न र वर्णविन्यास मिलाई अनुच्छेदको अनुलेखन गर्न २.२ लेख्य चिह्न र वर्णविन्यास मिलाई अनुच्छेदको श्रुतिलेखन गर्न २.३ दिइएका बुँदाका आधारमा निर्देशित लेखन गर्न २.४ पूर्णविराम, प्रश्नवाचक, योजक, अल्पविराम, उद्धरण र विस्मयादिबोधक चिह्न प्रयोग गरी वाक्य वा अनुच्छेद लेख्न
	३. निर्धारित शब्दवर्ग, भाषिक संरचना, सङ्गति र लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग गर्न	३.१ अनुच्छेदमा प्रयुक्त नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया पहिचान गर्न ३.२ नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया प्रयोग गरी वाक्य वा अनुच्छेद रचना गर्न ३.३ काल, पक्षका आधारमा वाक्य तथा पाठको रचना गर्न ३.४ लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर सङ्गति मिले नभिलेको पहिचान गरी वाक्य रचना गर्न ३.५ विभक्तिको पहिचान र प्रयोग गर्न ३.६ पूर्णविराम, अल्पविराम,	३. आफूले सुनेका, देखेका र अनुभव गरेका घटनाको लिखित वर्णन गर्न	३.१ आफूले सुनेका, देखेका र अनुभव गरेका घटना र विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न ३.२ वाक्य गठन र सङ्गति मिलाई विषयवस्तुको वर्णन गर्न ३.३ पढेका विषयवस्तुबाट नयाँ शब्द सङ्कलन गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न

		प्रश्नवाचक, योजक र विस्मयादिबोधक चिह्न पहिचान गर्न ३.७ लेख्य चिह्नको प्रयोग गरी वाक्य वा अनुच्छेद लेख्न		
४. आफूले सुनेका, देखेका, अनुभव गरेका घटना र विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न	४.१ आफूले सुनेका, देखेका र अनुभव गरेका घटना, विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न ४.२ वाक्य गठन र सङ्गति मिलाई विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न ४.३ पढेका विषयवस्तुबाट नयाँ शब्द सङ्कलन गरी शब्दभण्डार वृद्धि गर्न	४. संरचना बोध गरी व्यावहारिक रचना तयार गर्न	४.१ घरायसी चिठी, निमन्त्रणा र निवेदनको ढाँचा अनुकरण गर्न ४.२ घरायसी चिठी र निवेदन लेख्न	
५. शब्दको अर्थबोध गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न	५.१ पाठमा प्रयुक्त शब्द पहिचान गरी अर्थ लेख्न ५.२ पाठमा प्रयुक्त शब्दलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न	५. पदसङ्गति मिलाई वाक्य र अनुच्छेद लेख्न	५.१ लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मिले नमिलेका वाक्य पहिचान गर्न ५.२ लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर प्रयोग गरी वाक्य लेख्न ५.३ लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर प्रयोग गरी अनुच्छेद लेख्न ५.४ वाक्यमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर परिवर्तन गर्न	
६. हिज्जे मिलाई सफा र शुद्धसँग लेख्न	६.१ लेख्य चिह्न र वर्णविन्यास मिलाई अनुच्छेदको श्रुतिलेखन गर्न ६.२ लेख्य चिह्न र	६. भाषिक संरचनाको समुचित प्रयोगसहित पाठ रचना गर्न	६.१ अनुच्छेदमा प्रयुक्त नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक र निपात पहिचान गर्न र वाक्य वा अनुच्छेद रचना गर्न	

		वर्णविन्यास मिलाई अनुच्छेद लेखन		६.२ काल, पक्ष, करण र अकरणका आधारमा वाक्य तथा पाठको रचना गर्न ६.३ सङ्केतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्न ६.४ कारक र विभक्तिको पहिचान र प्रयोग गर्न
	७. कुनै विषयमा निर्देशित, अनुकरणात्मक र स्वतन्त्र लेखन गर्न	७.१ कुनै विषयमा निर्देशित लेखन (गद्य र पद्य) गर्न ७.२ कुनै विषयमा अनुकरणात्मक लेखन गर्न ७.३ कुनै विषयमा स्वतन्त्र लेखन गर्न	७.१ निर्देशित, अनुकरणात्मक र स्वतन्त्र रचना गर्न ७.२ सिर्जनात्मक र समालोचनात्मक सिपको उपयोग गरी भाषिक सञ्चार र समस्या समाधान गर्न	७.१ कुनै विषयमा निर्देशित लेखन (गद्य र पद्य) गर्न ७.२ कुनै विषयमा अनुकरणात्मक लेखन गर्न ७.३ कुनै विषयमा स्वतन्त्र लेखन गर्न ७.४ पढेका पद्यांश गद्यमा रूपान्तरण गर्न ७.५ निर्धारित घटना, विषयवस्तु र सन्दर्भका आधारमा समस्या, कारण र निष्कर्ष टिपोट गर्न ७.६ मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिमा निहित त्रुटि पहिचान गरी सच्याएर लेख्न

४. विषयवस्तुको क्षेत्र, क्रम र विस्तृतीकरण

(क) कक्षा ४

क्र. स.	क्षेत्र	भाषिक सिप			भाषिक पुनरुत्पादन			कार्यघण्टा
	विधा तथा विषयवस्तु	सुनाइ तथा बोलाइ	पढाइ	लेखाइ	वर्णविन्यास र भाषिक संरचना	शब्दभण्डार	भाषिक प्रकार्य	
१.	कविता (नीतिपरक)	१. विषयवस्तुको सुनाइ र पहिचान २. छलफल तथा अन्तरक्रिया ३. प्रश्नोत्तर ४. पाठमा आधारित भई, अनुमान, कल्पना एवम् धारणाको प्रस्तुति ५. श्रुतिकथन	१. लयबद्ध पठन २. सन्दर्भ बोध ३. पाठको विषयबोध ४. प्रश्नोत्तर	१. समान ध्वनि र समान संरचना भएका शब्दको पहिचान २. प्रश्नोत्तर ३. गद्यमा रूपान्तरण ४. भाव लेखन ५. अनुलेखन ६. शब्दपूरण ७. तालिकाका आधारमा वाक्य निर्माण र लेखन	१. नामपदको पहिचान र प्रयोग २. सर्वनाम पदको पहिचान र प्रयोग ३. ह्रस्व इकार (सुरु, बिच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. प्रचलित मौलिक र आगन्तुक शब्दको पहिचान, अर्थबोध र प्रयोग २. लय मिल्ने शब्दको पहिचान र प्रयोग	स्वपरिचय प्रस्तुति	११
२.	कथा (लोक)	१. सुनाइ र प्रतिक्रिया २. विषयवस्तुका आधारमा धारणा निर्माण र प्रस्तुति ३. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ४. अनुमान, कल्पना र निष्कर्ष प्रस्तुति	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. संरचना, पात्र र घटना पहिचान ४. पाठको विषयबोध	१. पात्र परिचय लेखन २. घटनाक्रम मिलान ३. प्रश्नोत्तर ४. सारांश लेखन ५. श्रुति लेखन ६. निर्देशित कथा लेखन	१. विशेषण शब्दको पहिचान र प्रयोग २. दीर्घ ईकार (सुरु, बिच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. पर्यायवाची शब्द पहिचान र प्रयोग २. विपरीतार्थी शब्द पहिचान र प्रयोग ३. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	आदर सत्कार	११

		५. चित्रकथा वर्णन र चित्रात्मक प्रस्तुतिबाट अवधारणा विकास						
३.	निबन्ध (शिक्षा)	१. सुनाइ र संरचना पहिचान २. विषयवस्तुको सार प्रस्तुति ३. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ४. अनुमान एवम् कल्पना ५. श्रव्य सामग्रीको सुनाइ र प्रतिक्रिया	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन र विषयवस्तु बोध ३. युगल पढाइ र प्रतिक्रिया ४. संरचना पहिचान ५. विषयवस्तुको क्रम पहिचान	१. वर्ण वा शब्द थपी वा भिकी शब्द निर्माण २. मुख्य विषय टिपोट ३. प्रश्नोत्तर ४. प्रश्न निर्माण ५. सार लेखन ६. निर्देशित अनुच्छेद लेखन	१. क्रियापदको पहिचान र प्रयोग २. ह्रस्व उकार (सुरु, बिच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. अनेकार्थी शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	स्वागत	१२
४.	चिठी (घरायसी)	१. सुनाइ र ढाँचाबोध २. सुनाइ र प्रश्न निर्माण ३. सूचना ग्रहण र सन्देश प्रवाह ४. प्रश्नोत्तर तथा छलफल	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन र विषयवस्तु बोध ३. संरचना पहिचान ४. प्रश्नोत्तर ५. सन्देश ग्रहण	१. चिठीको ढाँचा पहिचान र शैली अनुकरण २. अनुलेखन ३. प्रश्नोत्तर ४. निवेदनको ढाँचा पहिचान र लेखन ५. प्रत्युत्तर लेखन ६. सन्दर्भ, परिवेश, आवश्यकता र औचित्यका आधारमा सन्देशमूलक चिठी रचना	१. नामयोगी, संयोजक र निपातको पहिचान र प्रयोग २. दीर्घ ऊकार (सुरु, बिच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. शिष्टाचार र सम्बोधनबोधक शब्द पहिचान र प्रयोग ३. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	शुभकामना	८

५.	संवाद (खेलकुद)	१. सुनाइ र अनुमान २. सुनाइ र पद तथा पदावली पहिचान ३. संवेगात्मक सचेततासहितको सुनाइ र प्रस्तुति ४. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ५. विषयवस्तुको सार प्रस्तुति	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. हाउभाउसहित भूमिका निर्वाह ३. तर्क समर्थन र विचार प्रस्तुति ४. विषयबोध र प्रश्नोत्तर	१. पात्र परिचय लेखन २. सार निर्माण ३. प्रश्नोत्तर ४. संवाद पूरण ५. संवाद लेखन ६. विषयवस्तुको चित्रात्मक/तालि कामा प्रस्तुति	१. शब्दवर्ग (नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया) को पुनरावृत्ति) २. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (ब/व)	१. श्रुतिसमभिन्नार्थी शब्दको पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	भूमिका निर्वाह	९
६.	कथा (सामाजिक)	१. सामाजिक सांस्कृतिक विषयवस्तुको सुनाइ, बोध र प्रतिक्रिया २. सामाजिक मूल्यमान्यता पहिचान ३. सुनाइ र अनुमान ४. प्रश्नका आधारमा स्वसंस्कृति वर्णन ५. स्वअनुभवमा आधारित विवरणात्मक प्रस्तुति ६. छलफल तथा विषयवस्तुको सारांश कथन	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन ४. सामाजिक मूल्यमान्यता बोध ५. चित्र कथा वर्णन	१. घटनाक्रम मिलान २. प्रश्नोत्तर ३. पात्र चरित्र वर्णन ४. श्रुति लेखन ५. बुँदाका आधारमा स्वसंस्कृतिको वर्णन ६. विषयवस्तुको विस्तार ७. कथासार लेखन ८. निर्देशित लेखन	१. लेख्य चिह्नको पहिचान र प्रयोग पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नविराम, विस्मयसूचक २. शब्द निर्माण ३. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (य/ए)	१. सामाजिक परिवेशका शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	कुराकानी	१२
७.	जीवनी	१. सुनाइ र	१. समयबद्ध	१. पात्र परिचय	१. भूतकालको पहिचान र	१. सङ्क्षिप्त शब्दको	अनुमति र	१२

	(राष्ट्रिय)	प्रतिक्रिया २. तथ्यहरू पहिचान र प्रस्तुति ३. व्यक्तित्व वर्णन ४. धारणा निर्माण र प्रस्तुति ५. खुला प्रश्नका आधारमा प्रश्नोत्तर तथा छलफल ६. अनुमान र घटना विस्तार ७. कल्पनामा आधारित वर्णन	सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन ४. संरचना पहिचान ५. घटनाक्रम पहिचान ६. पाठको विषयबोध ७. सन्देश ग्रहण ८. व्यक्ति चरित्र वर्णन	लेखन २. घटनाक्रम मिलान ३. व्यक्तिवृत्त विवरण लेखन ४. सार लेखन ५. प्रश्नोत्तर ६. प्रश्न निर्माण ७. निर्देशित जीवनी लेखन	प्रयोग २. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (श/ष/स)	पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	निर्देशन	
८.	निबन्ध (कृषि)	१. सुनाइ र मुख्य विषय टिपोट २. विषयवस्तुको सार प्रस्तुति ३. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ४. सुनाइ र प्रश्न निर्माण ५. कल्पनाका आधारमा विषय वर्णन	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन ४. संरचना पहिचान ५. पाठको विषयबोध ६. सन्देश ग्रहण	१. विषयवस्तु वर्णन २. मुख्य मुख्य बुँदा टिपोट ३. प्रश्नोत्तर ४. सारांश लेखन ५. अनुच्छेद लेखन	१. वर्तमान कालको पहिचान र प्रयोग २. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (छय/क्ष)	१. स्थानीय प्रविधि तथा औजारसँग सम्बन्धित शब्दको पहिचान, अर्थबोध र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	कृषिसम्बन्धी प्रयोजनप रक भाषिक सञ्चार	११
९	कथा (पौराणिक)	१. सुनाइ तथा अनुमान र वर्णन २. पाठ्यांश वा पाठ सुनी सार ग्रहण र प्रतिक्रिया ३. तथ्य पहिचान र	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन र विषयवस्तु बोध ३. संरचना, पात्र र	१. पात्र परिचय लेखन २. पाठका विषयवस्तुमा आधारित वर्णन र पात्र तुलना	१. भविष्यत् कालको पहिचान र प्रयोग २. चन्द्रबिन्दु र शिरबिन्दुको पहिचान र प्रयोग	१. समावेशी र समावेश्य शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	अनुमान	१०

		विषयवस्तुको सन्दर्भबोध ४. सुनाइ र निर्धारित विषयवस्तु, पात्र, घटना तथा सन्दर्भका बारेमा स्वविचार प्रस्तुति ५. पात्र परिवर्तन गरी पुनर्कथन	घटना पहिचान ४. प्रश्नोत्तर ५. विषयवस्तुको तथ्य वा कारण खोज तथा पहिचान ६. चित्र कथा वर्णन	३. घटनाक्रम मिलान ४. प्रश्नोत्तर ५. श्रुतिलेखन ६. निर्देशित वा अनुकरणात्मक कथा लेखन ७. वाक्य शृङ्खला लेखन				
१०.	कविता (गीति)	१. सुनाइ र अनुकरण २. शब्द पहिचान र अर्थकथन ३. विषयवस्तुमा आधारित प्रश्नोत्तर ४. छलफल र अन्तरक्रिया ५. स्थानीय ज्ञान र सन्दर्भका आधारमा आशय प्रस्तुति ६. कुनै विषयको धारणा तथा कल्पनाको अभिव्यक्ति ७. स्थानीय लोकगीतको सुनाइ र गायन	१. लयबद्ध पठन २. सन्दर्भ बोध ३. पाठको विषयबोध र चित्रात्मक प्रस्तुति	१. प्रश्नोत्तर २. गद्यमा रूपान्तरण ३. भाव प्रस्तुति ४. शब्दभरण ५. अनुलेखन ६. स्थानीय/लोकगीत सङ्कलन र लेखन	१. कालका अपूर्ण र पूर्ण पक्षको पहिचान २. पदक्रम मिलान ३. पञ्चम वर्णको पहिचान र प्रयोग	१. लयात्मक शब्दमा ध्वनि परिवर्तन गरी शब्द निर्माण २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	अनुरोध	११
११.	निबन्ध	१. सुनाइ र मुख्य	१. समयबद्ध	१. विषयवस्तु वर्णन	१. ले, लाई, बाट, को,	१. प्राविधिक तथा	जिज्ञासा	१०

	(ऐतिहासिक/ सांस्कृतिक)	विषय टिपोट २. विषयवस्तुको सार प्रस्तुति ३. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ४. चित्र वा तालिका वर्णन ५. सुनाइ र प्रश्न निर्माण ६. कल्पनाका आधारमा विषय वर्णन	सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन ४. संरचना पहिचान ५. पाठको विषयबोध ६. सन्देश ग्रहण	२. मुख्य मुख्य बुँदा टिपोट ३. प्रश्नोत्तर ४. सारांश लेखन ५. अनुच्छेद लेखन	मा) विभक्तिको पहिचान र प्रयोग २. ह्रस्व इकार र उकारको पहिचान र प्रयोग (पुनरावृत्ति)	पारिभाषिक शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग		
१२.	कथा (सामाजिक)	१. सुनाइ र पूर्वानुमान तथा अनुमान २. पाठ्यांश वा पाठ सुनी सार ग्रहण र प्रतिक्रिया ३. विषयवस्तु र सन्दर्भबोध ४. कथा वा घटना विस्तार	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन र विषयवस्तुको बोध ३. संरचना, पात्र र घटना पहिचान ४. पाठको विषयबोध ५. प्रश्नोत्तर	१. पात्र परिचय लेखन २. पाठमा आधारित विषयवस्तुको लेखाजोखा ३. घटनाक्रम मिलान ४. सारांश लेखन ५. प्रश्नोत्तर ६. श्रुति लेखन ७. निर्देशित वा अनुकरणात्मक कथा लेखन	१. लिङ्गसङ्गति पहिचान र प्रयोग २. दीर्घ ईकार र ऊकारको पहिचान र प्रयोग (पुनरावृत्ति)	१. समूहवाचक शब्द पहिचान र प्रयोग २. अनुकरणात्मक शब्दको पहिचान र प्रयोग ३. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	अनुनय विनय	११
१३.	नियात्रा	१. सुनाइ र सिलसिलेवार वर्णन २. विषयवस्तुको सिलसिलेवार वर्णन ३. बोलाइका क्रममा	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन र विषयवस्तु बोध ३. द्रुत पठन ४. प्रश्न निर्माण र	१. प्रश्नोत्तर २. आफूले गरेको भ्रमणको सिलसिलाबद्ध प्रस्तुति ३. शब्द, शब्दावली वा शीर्षकका	१. वचनसङ्गति पहिचान र प्रयोग २. हलन्त र अजन्तको पहिचान र प्रयोग	१. परम्परागत अभ्याससँग सम्बन्धित नापतौल तथा मुद्रासम्बन्धी शब्द पहिचान र प्रयोग	यात्रा वर्णन	१०

		जिज्ञासा र उत्प्रेरणामूलक शिष्ट भाषाको प्रयोग ४. विषयवस्तुका आधारमा अनुमान, कल्पना र धारणा प्रस्तुति	उत्तर पहिचान ५. सन्दर्भ अनुकूलको वर्णन ६. पाठगत शब्दको उच्चारण	आधारमा विषय वर्णन ४. चित्र वर्णन ५. अनुलेखन ६. स्वअनुभव मिलान गरी स्वतन्त्र सिर्जना		३. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग		
१४	कविता (प्रकृतिपरक)	१. सुनाइ र अनुकरण २. सुनेका र पढेका विषयवस्तुको मौखिक अभिव्यक्ति ३. विषयवस्तुमा आधारित प्रश्नोत्तर ४. छलफल र अन्तरक्रिया ५. विषयवस्तुको सिलसिलाबद्ध प्रस्तुति ६. धारणा तथा कल्पनाको अभिव्यक्ति ७. स्थानीय लोकलयको सुनाइ र गायन	१. लयबद्ध पठन २. सन्दर्भ बोध ३. पाठको विषयबोध र चित्रात्मक प्रस्तुति ४. ढाँचा, शैली पहिचान र लयबोध ५. चित्र, शीर्षक र विषयवस्तुको आधारमा अनुमान	१. अनुलेखन २. प्रश्नोत्तर ३. भाव प्रस्तुति ४. गद्यमा रूपान्तरण ५. घर, कृषि, जनावर र पर्यटनसँग सम्बन्धित शब्द लेखन ६. निर्देशित पद्य रचना ७. अनुच्छेद पूरण तथा लेखन	१. पुरुष सङ्गति पहिचान र प्रयोग २. 'र' का विभिन्न रूपको पहिचान र प्रयोग	१. पर्यायवाची र विपरीतार्थी शब्दको पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग ३. लय मिलने शब्दको पहिचान र प्रयोग	लक्ष्य वर्णन	११

१५.	कथा (बालमनोविज्ञान)	१. विषयवस्तुको सुनाइ, बोध र प्रतिक्रिया २. सुनाइ र अनुमान ३. प्रश्नका आधारमा विषयवस्तु वर्णन ४. स्वअनुभवमा आधारित विवरणात्मक प्रस्तुति ५. छलफल तथा विषयवस्तुको सारांश कथन	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. संरचना, पात्र र घटना पहिचान ३. मौन पठन ४. द्रुत पठन ५. चित्र वर्णन	१. घटनाक्रम मिलान २. प्रश्नोत्तर ३. पात्र परिचय वर्णन ४. अनुलेखन ५. बुँदाका आधारमा विषयवस्तुको वर्णन ६. विषयवस्तुको विस्तार ७. कथासार लेखन ८. बालसुलभ विषयवस्तुमा आधारित निर्देशित कथा लेखन	१. आदरसङ्गति पहिचान र प्रयोग २. पदयोग र पदवियोगको पहिचान र प्रयोग	१. पेसा, नाता र गहना, बाजा सम्बद्ध शब्दको वर्गीकरण र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	संवेगात्मक प्रस्तुति	११
-----	------------------------	---	---	--	--	---	----------------------	----

(ख) कक्षा ५

क्र.स.	क्षेत्र	भाषिक सिप			भाषिक पुनरुत्पादन			कार्यघण्टा
	विधा तथा विषयवस्तु	सुनाइ तथा बोलाइ	पढाइ	लेखाइ	भाषिक संरचना	शब्दभण्डार	भाषिक प्रकार्य	
१.	कविता (गीति/देशप्रेम)	१. सुनाइ र विषयवस्तुको प्रतिक्रिया २. सुनाइ र स्वविचार कथन	१. लयबद्ध पठन २. सन्दर्भ र परिवेश बोध ३. पाठको विषयबोध ४. प्रश्नोत्तर	१. प्रश्नोत्तर २. गद्यमा रूपान्तरण ३. पाठका आधारमा शब्द पूरण ४. आशय लेखन ५. विषयवस्तुको भाव वर्णन	१. नाम र सर्वनामको पहिचान र प्रयोग २. ह्रस्व इकार (सुरु, विच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. पर्यायवाची र विपरीतार्थी शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	खोज तथा प्रस्तुति	११

		३. विषयवस्तुमा आधारित छलफल र प्रस्तुति ४. प्रश्नोत्तर ५. विषयवस्तुको अनुमान कल्पना एवम् सान्दर्भिक प्रस्तुति ६. श्रुतिवर्णन		६. अनुलेखन ७. लययुक्त शब्दका आधारमा स्वतन्त्र पद्य रचना		३. लय मिल्ने शब्दको पहिचान र प्रयोग		
२.	कथा (सामाजिक)	१. अन्तरक्रियात्मक सुनाइ र प्रतिक्रिया २. विषयवस्तुको सन्दर्भ तथा परिवेशका आधारमा धारणा निर्माण र तुलना ३. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ४. अनुमान, कल्पना र निष्कर्षसहित विषयवस्तुको वर्णन ५. चित्रात्मक प्रस्तुतिबाट अवधारणा विकास	१. नमुना, समूह र स्वतन्त्र पठन २. पूर्वानुमान ३. संरचना पहिचान ४. प्रश्न निर्माण ५. प्रश्नोत्तर ६. घटना वर्णन	१. प्रश्नोत्तर २. घटनाक्रम मिलान ३. सन्देश लेखन ४. भाव विस्तार ५. कथासार लेखन ६. आफूले देखे, सुने तथा अनुभव गरेका विषयमा चित्र निर्माण र त्यसको लिखित वर्णन ७. समानान्तर कथा लेखन ८. श्रुतिलेखन	१. विशेषणको पहिचान र प्रयोग २. दीर्घ इकार (सुरु, बिच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. अनुकरणात्मक शब्दको पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	समयपालना	१२

३.	निबन्ध (सञ्चार)	१. सुनाइ र विषयमा आधारित छलफल २. छलफलका क्रममा आएका नयाँ शब्द पहिचान ३. श्रव्य सामग्रीको सुनाइ र प्रतिक्रिया ४. प्रश्नोत्तर र सार कथन ५. अनुच्छेद वा घटना सुनाई युगल तथा समूहमा अन्तरक्रिया	१. सस्वर तथा द्रुत पठन २. मौन पठन र विषयवस्तुको बोध ३. संरचना पहिचान ४. घटनाक्रम पहिचान ५. पाठको विषयबोध ६. कुनै दुई स्थान वा दृश्यवस्तुका मिल्दा वा नमिल्दा विषयवस्तुका बारेमा वर्णन/तुलना	१. विषय वा घटनाको सिलसिलाबद्ध लेखन २. पाठगत विषयवस्तुका आधारमा स्वविचार प्रस्तुति ३. प्रश्नोत्तर र विषय विस्तार ४. सारांश लेखन ५. अनुच्छेदपूरण वा अनुच्छेद लेखन	१. क्रियाको पहिचान र प्रयोग २. ह्रस्व उकार (सुरु, बिच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. पाठमा आधारित प्राविधिक तथा पारिभाषिक शब्द पहिचान र प्रयोग	उत्साह र कृतज्ञता मा आधारित सञ्चार	१२
४	व्यावहारिक लेखन (निवेदन)	१. विषयवस्तुको बोध २. छलफल तथा प्रश्नोत्तर ३. सन्दर्भ र परिवेश अनुकूल हुने गरी व्यावहारिक प्रस्तुति ४. ढाँचा पहिचान र वर्णन ५. रेडियो र टेलिभिजनबाट	१. समयबद्ध सस्वरपठन र गतिवृद्धि २. मौन पठन र छलफल ३. संरचना पहिचान ४. पाठको विषयवस्तु बोध ५. सन्देश ग्रहण ६. प्रश्नोत्तर	१. लेखन ढाँचा र शैली अनुकरण २. प्रश्नोत्तर ३. अनुलेखन ४. निर्धारित विषयमा निवेदन लेखन ५. बधाई ज्ञापन, निमन्त्रणा पत्र र शुभकामना पत्रको ढाँचा पहिचान र लेखन	१. नामयोगी र क्रियाविशेषणको पहिचान र प्रयोग २. दीर्घ उकार (सुरु, बिच, अन्त्य) को पहिचान र प्रयोग	१. मौलिक र आगन्तुक शब्दको पहिचान, अर्थबोध र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	कृतज्ञता	९

		प्रसारित बालकार्यक्रमबाट विषयवस्तु टिपोट र मौलिक अभिव्यक्ति						
५.	जीवनी (राष्ट्रिय)	१. प्रतिक्रियाका लागि सामूहिक सुनाइ २. तथ्य पहिचान तथा प्रस्तुति ३. नमुनाका आधारमा साथीको व्यक्तिवृत्त वर्णन ४. विषयवस्तुको आधारमा धारणा निर्माण र प्रस्तुति ५. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ६. अनुमान, घटना विस्तार र प्रस्तुति ७. कल्पनामा आधारित वर्णन	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन र विषयवस्तु बोध ३. द्रुत पठन ४. संरचना पहिचान ५. घटनाक्रम पहिचान ६. पाठको विषयबोध ७. सन्देश ग्रहण	१. घटना टिपोट र मिलान २. प्रश्नोत्तर ३. श्रुति लेखन ४. चित्र वर्णन ५. व्यक्तिगत विवरण लेखन ६. पाठबाट बुँदा टिपोट ७. परिचित व्यक्तिको जीवनी लेखन	१. निपात, संयोजक र विस्मयादिबोधकको पहिचान र प्रयोग २. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (ब/व)	१. श्रुतिसमभिन्नार्थी शब्दको पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	आदर्श अनुकरण	१३
६.	कथा (ऐतिहासिक)	१. सामाजिक सांस्कृतिक विषयवस्तुको सुनाइ र प्रतिक्रिया	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन	१. घटनाक्रम मिलान २. प्रश्नोत्तर ३. पात्रको चरित्र वर्णन र तुलना	१. शब्द निर्माण २. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (य/ए)	१. समूहवाचक शब्दको पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र	स्वअनुशासन	१२

		२. सामाजिक र सांस्कृतिक मूल्यमान्यता पहिचान र कथन ३. सुनाइ र बोध ४. प्रश्नका आधारमा स्वसंस्कृति वर्णन ५. स्वअनुभवमा आधारित तार्किक प्रस्तुति ६. छलफल तथा विषयवस्तुको सारांश कथन	४. पाठको विषयबोध ५. सांस्कृतिक मूल्यमान्यता बोध	४. प्रश्न निर्माण ५. ऐतिहासिक/पौराणिक घटना घटनाको वर्णन ६. कथासार लेखन ७. कथापूरण ८. निर्देशित तथा स्वतन्त्र लेखन		प्रयोग		
७.	संवाद (कला/संस्कृति)	१. सुनाइ तथा विषयवस्तु बोध २. सुनाइ र अनुमान ३. सुनाइ र पद तथा पदावली पहिचान ४. संवेगात्मक सचेततासहित को सुनाइ र प्रस्तुति ५. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ६. विषयवस्तुको सार प्रस्तुति	१. गति, यति र समयको ख्याल गरी सस्वर पठन र गति वृद्धि २. अङ्ग चेष्टासहितको सस्वर पठन ३. आशय, सन्दर्भ र विषयवस्तुका आधारमा पठन ४. तर्क समर्थन र खण्डनमण्डन ५. विषयबोध र प्रश्नोत्तर	१. घटनाक्रम लेखन २. अनुलेखन ३. प्रश्नोत्तर ४. सार लेखन ५. संवाद पूरण ६. संवाद लेखन ७. अवधारणाको चित्रात्मक प्रस्तुति (बारग्राफ वा वृक्षारेख)	१. चिह्न प्रयोग (पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्नवाचक, विस्मयसूचक र उद्धरण चिह्न) २. पदवर्गको पुनरावृत्ति ३. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (श/ष/स)	१. समाजमा प्रचलित परिमाणबोधक शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	स्वसंस्कृति वर्णन	९
८.	कविता	१. सुनाइ र	१. लयबद्ध पठन (	१. अनुलेखन तथा	१. पदक्रमको पहिचान	१. अनेकार्थी शब्दको	नेतृत्व	१०

	(सामाजिक)	अनुकरण २. लयबद्ध शब्द पहिचान, अर्थविभेद र तुलना ३. विषयवस्तुमा आधारित प्रश्नोत्तर ४. छलफल र अन्तरक्रिया ५. स्थानीय ज्ञान र सन्दर्भका आधारमा आशय प्रस्तुति ६. धारणा तथा कल्पनाको अभिव्यक्ति ७. स्थानीय लोकगीतको सुनाइ र गायन	समूह, युगल र एकल) २. सन्दर्भ बोध ३. पाठको विषयबोध र चित्रात्मक प्रस्तुति ४. अन्य कविताको लयबद्ध वाचन	श्रुतिलेखन २. प्रश्नोत्तर ३. गद्यमा रूपान्तरण ४. शब्दभरण ५. भाव वर्णन ६. निर्देशित र स्वतन्त्र पद्य रचना	र प्रयोग २. वर्णविन्यासको पहिचान र प्रयोग (छय/क्ष)	पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग ३. लय मिल्ने शब्दको पहिचान र प्रयोग		
९.	निबन्ध (स्वास्थ्य)	१. सुनाइ र संरचना पहिचान २. सुनाइ र प्रश्न निर्माण ३. सुनाइ र मुख्य विषय टिपोट ४. विषयवस्तुको सार प्रस्तुति ५. प्रश्नोत्तर तथा छलफल ६. कल्पनाका	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन ४. संरचना पहिचान ५. घटनाक्रम पहिचान ६. पाठको विषयबोध ७. सन्देश ग्रहण	१. मुख्य मुख्य विषयवस्तु टिपोट २. प्रश्नोत्तर ३. चित्र वर्णन ४. प्रश्न निर्माण ५. अनुच्छेद लेखन ६. बुँदाका आधारमा निबन्ध लेखन	१. वर्तमान कालको पहिचान र प्रयोग २. चन्द्रबिन्दु र शिरबिन्दुको पहिचान र प्रयोग	१. समूहवाचक शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	रुचि र बानी	११

		आधारमा विषय वर्णन ७. सुनाइ र प्राप्त सूचनाको पुनर्कथन						
१०.	कथा (बालमनोविज्ञान	१. विषयवस्तुमा आधारित सुनाइ र प्रतिक्रिया २. पाठ्यांश वा पाठको सुनाइ र वर्णनात्मक अभिव्यक्ति ३. तथ्य, विषयवस्तु र सन्दर्भबोध ४. शब्दोच्चारण, अर्थ पहिचान र वाक्यमा प्रयोग ५. कथा वा घटना विस्तार ६. विशेष घटना, विशेष दिनका आधारमा अनुभव वा कल्पनाको अभिव्यक्ति ७. विशेष घटना वा विषयका आधारमा समस्या पहिचान र	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. संरचना, पात्र र घटना पहिचान ४. पाठको विषयबोध ५. प्रश्नोत्तर ६. चुटुकिला र उखानको सन्दर्भगत प्रयोग	१. पात्र परिचय लेखन २. घटनाक्रम मिलान ३. प्रश्नोत्तर लेखन ४. तार्किक लेखन ५. पाठका विषयवस्तुमा आधारित समीक्षात्मक लेखन ६. कथासार लेखन ७. देखेका, सुनेका, पढेका, स्वअनुभवा आधारमा धारणा निर्माण र लेखन ८. निर्देशित वा अनुकरणात्मक कथा लेखन	१. भूत कालको पहिचान र प्रयोग २. पञ्चम वर्णको पहिचान र प्रयोग	१. लघुतावाची शब्दको पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	सद्भाव	१२

		अभिव्यक्ति						
११.	चिठी	१. सुनाइ र ढाँचा तथा शैली बोध २. सुनाइ र वर्ण तथा शब्दको ध्वनि विभेदीकरण ३. सुनाइ र प्रश्न निर्माण ४. सूचना ग्रहण र सन्देश प्रवाह ५. उत्साह, चिन्ता र विस्मात्सहितको प्रतिक्रिया र प्रस्तुति ६. प्रश्नोत्तर तथा छलफल	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. संरचना पहिचान ४. पाठको विषयबोध ५. सन्देश ग्रहण ६. निमन्त्रणा पत्रको बोधात्मक प्रश्नोत्तर	१. लेखन ढाँचा र शैली अनुकरण २. प्रश्न निर्माण ३. प्रश्नोत्तर ४. प्रत्युत्तर लेखन ५. सूचना लेखन ६. घरायसी चिठी लेखन अभ्यास ७. सन्देशमूलक स्वतन्त्र रचना	१. भविष्यत् कालको पहिचान र प्रयोग २. हलन्त र अजन्तको पहिचान र प्रयोग	१. शिष्टाचारका शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	समस्या समाधान	९
१२.	संस्मरण	१. सुनाइ र पद तथा पदावली पहिचान २. सुनाइ र सिलसिलेवार वर्णन ३. विषयवस्तुको स्वाभाविक वर्णन ४. बोलाइका क्रममा जिज्ञासा र उत्प्रेरणामूलक शिष्ट भाषाको	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन ४. संरचना पहिचान ५. घटनाक्रम पहिचान ६. सूचना बोध ७. भित्तिपात्रो अध्ययन र विषयवस्तु वर्णन	१. अनुलेखन र श्रुति लेखन २. प्रश्नोत्तर ३. अनुच्छेद पूरण ४. स्थान वर्णन ५. चित्र वर्णन/ अवधारणाको चित्रात्मक प्रस्तुति ५. समस्या र समाधानमा आधारित वर्णन ६. शीर्षक वा बुँदाका आधारमा	१. कालका अपूर्ण र पूर्ण पक्षको पहिचान र प्रयोग २. 'र' का विभिन्न रूपको पहिचान र प्रयोग	१. खेलकुद, फर्निचर र सवारी साधनसम्बद्ध शब्दको वर्गीकरण र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	उत्प्रेरणामा	११

		प्रयोग ५. विषयवस्तुका आधारमा अनुमान, कल्पना र धारणा प्रस्तुति		अनुच्छेद लेखन				
१३.	दैनिकी	१. सुनाइ र पद तथा पदावली पहिचान २. सुनाइ र सिलसिलेवार वर्णन ३. दैनिक घटनाको वर्णन ४. भाषिक सञ्चारका क्रममा सान्दर्भिक भाषाको प्रयोग ५. विषयवस्तुका आधारमा अनुमान, कल्पना तथा वर्गीकरण ६. पहिचान गरिएका विषयवस्तुका बारेमा वर्णन	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. द्रुत पठन ४. प्रश्न निर्माण र उत्तर पहिचान ५. सन्दर्भ अनुकूलको विषय विशेषको वर्णन	१. लेखन ढाँचा र शैली अनुकरण २. प्रश्नोत्तर ३. आफूले सोचेको वा अनुभव गरेको कुराको सिलसिलाबद्ध प्रस्तुति ४. दैनिकी लेखन ५. शब्द, शब्दावली वा शीर्षकका आधारमा विषय वर्णन	१. विभक्ति (ले, लाई, बाट, को, मा, देखि, द्वारा) को पहिचान र प्रयोग २. पदयोग र पदवियोगको पहिचान र प्रयोग	१. सिङ्गो शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	अनुभव वर्णन	१०
१४	कविता (प्रकृतिपरक)	१. सुनाइ र अनुकरण २. स्थानीय तहमा प्रचलित	१. लयबद्ध पठन (समूह, युगल र एकल) २. सन्दर्भ बोध	१. प्रश्नोत्तर २. गद्यमा रूपान्तरण ३. भाव लेखन ४. अनुलेखन	१. लिङ्ग र वचन सङ्गति पहिचान र प्रयोग २. ह्रस्व इकार र दीर्घ	१. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग २. लय मिल्ने	स्वज्ञानको प्रयोग)	१०

		गीतको सुनाइ र गायन अभ्यास ३. विषयवस्तुमा आधारित प्रश्नोत्तर ४. छलफल र अन्तरक्रिया ५. पद्य रचना सुनी लयात्मक शब्द पहिचान र उच्चारण ६. धारणा तथा कल्पनाको अभिव्यक्ति	३. पाठको विषयबोध र चित्रात्मक प्रस्तुति ४. ठाँचा, शैली पहिचान र लयबोध ५. चित्र, शीर्षक र विषयवस्तुको आधारमा अनुमान (पूर्व, तत्काल र पश्च) ६. पाठको सन्दर्भ, सन्दर्भ र विषयवस्तुको पूर्वानुमान	५. शब्द वा पदावली पूरण ६. निर्देशित पद्य रचना ७. श्रुतिरचना	ईकारको पहिचान र प्रयोग (पुनरावृत्ति)	शब्दको पहिचान र प्रयोग		
१५.	कथा (सामाजिक)	१. धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलका बारेमा छलफल २. जात्रा, मेला वा पर्वसँग सम्बन्धित श्रव्य तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको सुनाइ र प्रतिक्रिया ३. तथ्य पहिचान र विषयवस्तुको सन्दर्भबोध ४. शब्दोच्चारण, अर्थ पहिचान र	१. समयबद्ध सस्वर पठन र गति वृद्धि २. मौन पठन ३. संरचना, पात्र र घटना पहिचान ४. पाठको विषयबोध ५. प्रश्नोत्तर ६. विषयवस्तुको तथ्य वा कारण पहिचान	१. पात्र परिचय लेखन २. घटनाक्रम मिलान ३. प्रश्नोत्तर ४. सारांश लेखन ५. श्रुति लेखन ६. विषयवस्तुमा आधारित भाव लेखन ७. निर्देशित वा अनुकरणात्मक कथा लेखन	१. पुरुष र आदरसङ्गति पहिचान र प्रयोग २. ह्रस्व उकार र दीर्घ उकारको पहिचान र प्रयोग (पुनरावृत्ति)	१. समावेशी समावेश्य शब्द पहिचान र प्रयोग २. पाठगत शब्दको अर्थबोध र प्रयोग	सहकार्य	११

		वाक्यमा प्रयोग ५. जिम्मेवारी र कर्तव्यसम्बन्धी विषयवस्तुको सुनाइ र धारणा प्रस्तुति ६. बालापनका बारेमा मौखिक वर्णन सुनी आफ्नो बालापनसँग तुलना						
--	--	---	--	--	--	--	--	--

५. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

आधारभूत तह (कक्षा ४-५) का लागि निर्धारित सक्षमता र कक्षागत सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्नका लागि शिक्षक र विद्यार्थीले विषयवस्तुमा आधारित भई गर्ने क्रियाकलाप सिकाइ सहजीकरण हो । भाषिक सिप र तिनमा आधारित प्रकार्यहरू भाषा सिकाइका मुख्य आधार हुन् । भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षण गरिन्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थी केन्द्रित, व्यक्तिगत र सामूहिक अभ्यासमा आधारित, तथा सान्दर्भिक र सिकाइका निमित्त सहयोगी हुनुपर्छ । शिक्षकले विद्यार्थीलाई प्रर्याप्त सिकाइ अवसर उपलब्ध गराई आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण प्रदान गरी सिकाइमा सहजीकरण गर्नुपर्छ ।

सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया सिकाइ र मनोविज्ञानका निश्चित प्रक्रिया अनुसरण गर्ने एक प्रकारको कला हो । कक्षालाई सिकाइमुखी बनाउन र विद्यार्थीलाई भाषिक सिप सिकाइमा क्रियाशील बनाउन शिक्षकले सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्छ । भाषाको सिकाइ प्रक्रियाको प्रभावकारिता सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा निर्धारित हुन्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया छनोट गर्दा सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धिहरू, विषयवस्तुको स्वरूप, मनोविज्ञान, स्रोत साधनको उपलब्धता, विद्यालय वातावरण र सिकाइ सहजीकरण परिस्थिति, समय र विद्यार्थी सङ्ख्या, क्षमता र रुचि जस्ता पक्षमा ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि देहायबमोजिमका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्छ :

- सुनाइ र बोलाइ सिप विकासका लागि यसमा मौखिक अन्तरक्रिया, धारणा निर्माण र प्रस्तुति, सुनाइ र अभिव्यक्ति, सुनाइको तथ्य, प्रतिक्रिया, सञ्चार, संस्कृति, अनुभूति, घटना, कल्पनासँगको सम्बन्ध एवम् दृष्टि निर्माणसम्बद्ध क्रियाकलापमा जोड दिने
- पठन र बोध, लेखन अभ्यास, शब्दभण्डारको ज्ञान तथा प्रयोग र कार्यमूलक व्याकरणको पहिचान र प्रयोगलाई भाषिक क्रियाकलापमा समावेश गर्ने
- विद्यार्थीको व्यक्तिगत भिन्नता र सिकाइ क्षमताका आधारमा सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्ने
- विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाई निरन्तर सिकाइमा जोड गर्ने
- विद्यार्थीको सहभागितामा योजना निर्माण, परियोजना कार्य, क्षेत्र भ्रमण, समस्या समाधान, खोजमूलक अध्ययन, प्रवर्तनमुखी शिक्षण पद्धतिलाई सिकाइ सहजीकरण विधिका रूपमा कार्यान्वयन गर्ने
- प्रयोगात्मक पक्षमा जोड दिई सिकने अवसर प्रदान गर्ने
- पठनपाठनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई उपलब्ध साधन, स्रोत र आवश्यकताअनुसार उपयोग गर्ने
- बालकेन्द्रित, सिकाइकेन्द्रित, अनुभवकेन्द्रित, उद्देश्यमूलक र विविधतामा आधारित सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया सञ्चालन गर्ने
- शिक्षकले सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक र खोजकर्ताका रूपमा भूमिका निर्वाह गर्ने
- सिकाइ सहजीकरण गर्दा आवश्यकतानुसार द्विभाषिक र बहुभाषिक सिकाइ सहजीकरणका क्रियाकलाप अवलम्बन गर्ने ।

भाषिक सिप, संरचना तथा शब्दभण्डारसम्बद्ध सिकाइ सहजीकरणका सन्दर्भमा विकासका लागि निम्नानुसारका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ :

(क) भाषिक सिप

(अ) सुनाइ र बोलाइ सिप : यसअन्तर्गत वर्ण र वाक्य विभेदीकरण, लयबोध, श्रुतिरचना, श्रुतिबोध, सन्दर्भबोध, पाठको सुनाइका आधारमा प्रश्ननिर्माण, अनुमान, वस्तु वा घटना वर्णन, श्रुतिकथन, चित्रकथा वर्णन, विषयवस्तुको सार प्रस्तुति, सूचना ग्रहण र सन्देश प्रवाह, वादविवाद, नाटकीकरण जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।

(आ) पढाइ सिप : यसअन्तर्गत सस्वर र मौन पठन, पठन गतिको मापन, शब्दार्थ बोध तथा पठन बोधअन्तर्गत प्रश्नोत्तर, अनुमान, संरचना वर्णन, प्रश्नहरूको उत्पादन, घटना वर्णन र मिलान जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।

(इ) लेखाइ सिप : यसअन्तर्गत अनुलेखन, श्रुतिलेखन, श्रुतिवर्णन, श्रुतिरचना, वस्तु तथा घटनाको वर्णन, यात्रा वर्णन, अनुभव वर्णन, पाठगत प्रश्नोत्तर लेखन, भावविस्तार, अनुच्छेद लेखन, सिर्जनात्मक तथा स्वतन्त्र लेखन जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।

(ख) भाषिक संरचना र शब्दभण्डार

यसअन्तर्गत शब्द तथा भाषिक संरचना पहिचान, शब्द उच्चारण, अर्थबोध र प्रयोगसँग सान्दर्भिक क्रियाकलाप गराउनुपर्छ । यससँग सम्बन्धित क्रियाकलाप गराउँदा पर्यायवाची र विपरीताधी शब्दबोध र प्रयोग, करण तथा अकरण शब्द निर्माण तथा प्रयोग, पदसङ्गतिका आधारमा शब्द निर्माण तथा प्रयोग, चिह्न, काल र विभक्तिको पहिचान र प्रयोगसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।

उपयुक्त सिकाइ सहजीकरण गर्दा पहिलो तथा दोस्रोभाषी विद्यार्थीको सिकाइ गति, स्तर र भाषिक अभ्यासमा सहजताका लागि विभिन्न सान्दर्भिक विधिको छनोट तथा उपयोग गर्नुपर्छ । शिक्षकले आफ्नो शिक्षण कौशल प्रदर्शन गर्न, विद्यार्थीमा अपेक्षित सिप विकास गर्न र पाठ्यक्रमको सही कार्यान्वयन गर्न निम्नानुसारका सहजीकरण प्रक्रियाहरू पनि उपयोग गर्न सक्छन् :

(अ) उदाहरण र प्रयोग : यसअन्तर्गत पाठका विषयवस्तुबाट उदाहरण, प्रयोग र अभ्यासमा जोड दिनुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ । यसमा मानक भाषाको प्रयोगमा आधारित भई नमुना प्रस्तुति, विद्यार्थीद्वारा सहअभ्यास, भाषाको स्वतन्त्र तथा सिर्जनशील प्रयोग जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि यसको प्रयोग गर्नुपर्छ । चित्र वा आकृति निर्माण, निर्देशित, व्यावहारिक लेखन वा स्वतन्त्र रचना, सस्वरवाचन तथा द्रुतपठन पनि यसअन्तर्गत उपयोग गर्न सकिन्छ ।

(आ) भाषिक सम्प्रेषण र प्रकार्यको उपयोग : यस सहजीकरण प्रक्रियालाई भाषिक सम्प्रेषण र प्रकार्य शिक्षणका लागि उपयोग गर्नुपर्छ । घरपरिवार, भ्रमण, खेलकुद, यातायात, चालचलन, अपरिचित परिवेश आदिमा भाषा प्रयोगको क्षमता विकास गर्न यसको प्रयोग गर्नुपर्छ ।

(इ) प्रदर्शनसहितको शिक्षण : यस सहजीकरण प्रक्रियामा विषयवस्तुसँग सम्बन्धित तस्विर वा अन्य दृश्य सामग्री तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन, उच्चारणगत शैली अनुकरण, नयाँ शब्दको पहिचान र प्रयोग, विभिन्न सन्दर्भ र परिवेशमा आधारित भई विचार आदानप्रदान तथा प्रस्तुति, विषयवस्तुको वर्णन जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ ।

(ई) सोधपुछ तथा प्रश्नोत्तर : यस सहजीकरण प्रक्रियामा शीर्षक तथा सन्दर्भका आधारमा पूर्वानुमान, कथ्य भाषाको उपयोग, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग, कुराकानी, छलफल र निष्कर्ष जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यस विधिलाई सुनाइ तथा बोलाई सिप सिकाइमा प्रयोग गर्नुपर्छ । यसमा नमुना प्रदर्शन र सहअभ्यास, तथ्य, तथ्याङ्क, पात्र, घटना, सन्दर्भ, परिवेश, अनुमानलगायतका विषयक्षेत्रमा आधारित प्रश्न र उत्तर निर्माण तथा प्रयोग, व्यक्तिगत तथा सामूहिक धारणा वा निष्कर्ष निर्माण जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ ।

(उ) अभिनय तथा नाटकीकरण : यस सहजीकरण प्रक्रियामा योजना निर्माण (उद्घोषण, भूमिका अभिनय वा नाटकीकरण), विषयक्षेत्र, शीर्षक, नाटक, पात्र, घटनाको छनोट, व्यक्तिगत वा सामूहिक प्रस्तुति, भाषाशैलीको छनोट तथा उपयोग, छलफल, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ ।

(ऊ) स्वाध्ययन र छलफल : यसअन्तर्गत सामग्री छनोट, अध्ययन, धारणा वा विचार निर्माण, सन्दर्भगत उपयोग जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई पढाइ, लेखाइ, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ । यसलाई स्वपठन, युगल पठन र समूह पठन गरी छलफल गर्नुपर्छ । यसका क्रममा कथा सुन्ने, भन्ने तथा लयात्मक शब्दबोध, पात्र, घटना, कार्यको बोध, सार निर्माण, पुनर्कथन, पात्र परिवर्तनबाट नयाँ पाठ निर्माणको अभ्यास गर्ने जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ ।

(ऋ) खोज, परियोजना तथा समस्या समाधान : यसअन्तर्गत भाषिक तथा सञ्चारगत समस्या वा प्रश्नको प्रस्तुति, खोजकार्य वा तरिकाबारे छलफल, निर्देशित वा स्वतन्त्र रूपमा विद्यार्थीद्वारा खोज, स्थलगत अवलोकन र प्रस्तुति, छलफल र पृष्ठपोषण जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ ।

(ए) श्रव्यवाच्यका आधारमा सिकाइ सहजीकरण : यसमा व्यक्ति, जोडी, सानो समूह र बृहत् समूहमा सुनाइ र छलफल, नमुना वाचन र अनुकरण, तुलना, विश्लेषण, मूल्याङ्कन र निष्कर्षको मौखिक प्रस्तुतीकरण, जस्ता भाषिक क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सिप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ ।

भाषा शिक्षणको मूल अभिप्राय भाषिक व्यवहार सिकाउनु हो । सिकाइ क्रियाकलापमा शिक्षक सिकारु अन्तरक्रिया, समूह सिकाइ, सिकाइ मूल्याङ्कन, शिक्षक शिक्षक सहकार्य, शिक्षक समुदाय सहकार्य जस्ता प्रक्रियामा जोड दिनुपर्छ । भाषिक संरचनालाई पाठसँग जोडेर सहजीकरण क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । व्याकरण, शब्दभण्डार, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न प्रयोगको सिकाइ सहजीकरणलाई रचना र प्रयोगका माध्यमबाट शिक्षण गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

६. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

सिकाइका क्रममा प्राप्त गरेका ज्ञान, सिप र अभिवृद्धिको लेखाजोखा गर्ने नियमित र निरन्तर प्रक्रिया नै विद्यार्थी मूल्याङ्कन हो । विद्यार्थी मूल्याङ्कन निर्माणत्मक र निर्णयात्मक दुवै उद्देश्यले गरिन्छ । विद्यार्थीको भाषिक क्षमतास्तर आकलन र भाषा सिकाइको प्रभावकारिता पहिल्याउन प्रयोग गरिने मुख्य साधन नै मूल्याङ्कन हो । शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याउने र कक्षोन्नति गर्ने उद्देश्यले आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कन गरिन्छ । आन्तरिक मूल्याङ्कन सुधारात्मक वा रचनात्मक हुन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीका कमीकमजोरी समयमै पत्ता लगाई सिकाइमा सुधार ल्याउनु हो । त्यसैले आधारभूत तह (कक्षा ६ र ८) मा निर्माणात्मक/सुधारात्मक मूल्याङ्कन पद्धतिका आधारमा विद्यार्थीको सिकाइ सुनिश्चित गरिन्छ ।

आन्तरिक मूल्याङ्कनमा कक्षाकार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता र सक्रियता, लिखित तथा मौखिक प्रश्नोत्तर, विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शन, घटनावृत्त अभिलेख, आत्ममूल्याङ्कन, हाजिरीजवाफ, उपलब्धि परीक्षा, सहपाठी मूल्याङ्कन, अभिभावक सम्पर्क, पोर्टफोलियो, अध्ययन भ्रमण, विद्युतीय सञ्चार माध्यममा प्राप्त सान्दर्भिक सामग्रीको खोजी र प्रस्तुति जस्ता साधनको प्रयोग गर्न सकिन्छ । मूल्याङ्कनका क्रममा उद्देश्यमा उल्लिखित सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ

जस्ता सिप तथा भाषिक संरचना, शब्दभण्डार र अभिव्यक्ति पक्षको परीक्षण गर्नुपर्छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनमा प्रयोग गरिने साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । कक्षा ६ र ८ मा आन्तरिक मूल्याङ्कनबाट प्राप्त नतिजालाई आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा बाह्य प्रयोजनमा प्रयोग गरिने छ । यी कक्षामा आन्तरिक मूल्याङ्कनको भार ५० प्रतिशत कायम गरी बाँकी ५० प्रतिशत भारको परीक्षा सञ्चालन गरिने छ । परीक्षामा सोधिने प्रश्नले सबै विषयक्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी सिकाइ उपलब्धिका आधारमा विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता परीक्षण गर्नसक्नुपर्छ । प्रयोगात्मक पक्षको मूल्याङ्कन आन्तरिक तरिकाले सञ्चालन गरी आन्तरिक मूल्याङ्कनको अङ्गका रूपमा समावेश गरिने छ । मूल्याङ्कन प्रक्रियाको विस्तृत ढाँचा निम्नानुसार रहने छ :

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ । यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखीकरण गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका यवस्थित गरी राख्नु पर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

क्रमसङ्ख्या	मूल्याङ्कनका क्षेत्र	भार
१.	सहभागिता : कक्षा सहभागिता र सिकाइमा सक्रियता	४
२.	सुनाइ र लेखाइ	२०
३.	पढाइ र लेखाइ	१६
४.	त्रैमासिक परीक्षा	१०
जम्मा		५०

उल्लिखित तालिकाका नं. १ देखि ३ सम्मका क्षेत्रगत क्रियाकलाप नियमित सिकाइ सहजीकरणकै क्रममा गराउनुपर्छ । उक्त क्रियाकलापलाई आन्तरिक मूल्याङ्कनसँग अन्तरसम्बन्धित गरी त्यसको अभिलेख पनि राख्नुपर्ने छ । उक्त अभिलेखलाई नं ४ को क्रियाकलापसँगै बाह्य मूल्याङ्कनमा समेत उपयोग गर्नुपर्ने छ ।

उल्लिखित कार्य गर्दा शिक्षकले निम्नानुसारका कार्य र तिनको विस्तृतीकरणलाई उपयोग गर्न सक्नुहुने छ :

१. सुनाइ र बोलाइ			
(क)	सुनाइ र बोलाइ	(क) श्रुतिबोध/ लेखन र सुनाइ पाठमा आधारित लेखन	ह्रस्व, दीर्घ, श/ष/स, व/व, ए/य, ऋ/रि, छ/क्ष प्रयोग भएका पाठ्यपुस्तकभित्रका २० ओटा शब्दका आधारमा श्रुतिबोध/लेखन ५० शब्दसम्मको कुनै एक अनुच्छेद (दृष्टांश) का आधारमा श्रुतिबोध/लेखन सुनाइ पाठमा भएका सामग्री सुनाइका आधारमा प्रश्नोत्तर लेखन
		(ख) मौखिक प्रतिक्रिया तथा वर्णन	कुनै सान्दर्भिक विषयवस्तु वा चित्र दिई मौखिक प्रतिक्रिया तथा वर्णन
			निर्दिष्ट भाषिक प्रकार्यमा आधारित संवाद, मौखिक वर्णन र प्रतिक्रिया
२. पढाइ र लेखाइ			
(क)	पठनबोध	शब्दोच्चारण	(पाठमा प्रयुक्त नयाँ २० ओटा शब्दको उच्चारण
		सस्वरवाचन	पाठभित्रका ५० शब्दसम्मका गद्यांश वा लयबद्ध पाठका दुई श्लोक गति, यति मिलाई भावअनुसार सस्वर पठन
		प्रवाह	तोकिएको समयमा गति, यति र हाउभाउसहित पाठ पठन

		प्रतिक्रिया	पठनबोधका आधारमा प्रतिक्रिया लेखन
(ख)	लेखन अभ्यास	अनुलेखन	मुद्रित तथा लिखित विषयवस्तु बान्की र हिज्जे मिलाई विषयवस्तुको पुनः लेखन
		श्रुतिलेखन	विभिन्न माध्यमबाट विषयवस्तु सुनी बान्की र हिज्जे मिलाई विषयवस्तुको लेखन
		परियोजना कार्य	निर्देशनमा आधारित वा स्वतन्त्र रचना

द्रष्टव्य : शब्दभण्डार र कार्यमूलक व्याकरणलाई चारैओटा भाषिक सिपसम्बद्ध क्रियाकलापसँग अन्तर्सम्बन्धित गराउनुपर्ने छ ।

(ख) बाह्य मूल्याङ्कन

बाह्य मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्नेछ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तय गरेको विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानी निर्माण गरिनुपर्छ ।

क्र.स.	क्षेत्र (पढाइ र लेखाइ)	परीक्षण गर्ने पक्ष	अङ्कभार
१.	शब्दभण्डार	शब्दार्थ र शब्द पहिचान	४
२.	वर्णविन्यास	शब्दहरूको वाक्यमा प्रयोग	२
३.	भाषिक संरचना	शुद्धीकरण	३
		शब्दवर्ग पहिचान	२
		विभक्ति पहिचान	२
		पदसङ्गति	२
		काल र पक्ष पहिचान	३
४.	बोध (दृष्टांश)	विभिन्न विधाका गद्य सामग्री	४
५.	निर्देशित रचना	बुँदाका आधारमा कथा/जीवनी लेखन	४
६.	व्यावहारिक लेखन	घरायसी चिठी/निवेदन	४
७.	पाठगत प्रश्नोत्तर	वस्तुगत प्रश्नोत्तर (खाली ठाउँ भर्ने/ठिक बेठिक छुट्याउने)	२
		अति सङ्क्षिप्त प्रश्नोत्तर	५
८.	भावविस्तार	कविता, कथा, जीवनी, प्रबन्ध/निबन्ध	४
९.	पाठगत बोध	सन्दर्भमा आधारित सङ्क्षिप्त उत्तरात्मक	४
१०	स्वतन्त्र लेखन	निबन्ध, संवाद, अनुच्छेद रचना	५
जम्मा			५०